

Recensioner

Bo Reimer:

Uppspel. Den svenska TV-sportens historia

Stockholm: Stiftelsen Etermedierna i Sverige, 2002, 337 s.,

ISSN 1400-7274.

Bo Reimer præsenterer med bogen *Uppspel. Den svenska TV-sportens historia* sit bidrag til det store ambitiøse svenske mediehistoriske projekt, hvor man har sat sig for at belyse de svenske ætermediers fremkomst og udvikling frem til monopolbruddet. *Uppspel. Den svenska TV-sportens historia* er således den 18. udgivelse fra projektet, men udvider perspektivet idet bogen behandler perioden helt frem til dækningen af Olympiske Lege i Sydney i efteråret 2000. Titlen til trods fastholder bogen dog i kapitlet om perioden efter monopolbruddet projektets oprindelige fokus på SVT og berører kun de nye konkurrenters bidrag til udvikling af TV-sporten i begrænset omfang.

Set i lyset af de fælles træk ved mediesystemet i de nordiske lande, samt de mere beskedne mediehistoriske indsatser, som er gjort i de øvrige lande, må man unægtelig kaste sig over projektets omfangsrige udgivelser med en blanding af misundelse og ægte nysgerrighed. Og i dette tilfælde belønnes også den ikke-svenske læser, da bogen hurtigt åbenbarer, at der på tv-sportens område både har været store ligheder og forskelle de nordiske lande imellem.

I *Uppspels* indledende kapitel gør Bo Reimer en hel del ud af at fremlægge fremstillingens præmisser. Først og fremmest pointerer han, at tv-sportens udvikling ikke kan forstås kontekstløst. Dermed ønsker han at understrege, at han med bogen vil forsøge at vise hvorledes TV-Sporten ikke automatisk har fulgt tidsånden men snarere gennem tilpasning har forsøgt at bibeholde kontrollen over sin egen programvirksomhed. I praksis betyder det, at bogen forsøger at forene bredere kulturhistoriske perspektiver med mere snævre institutionshistoriske og programhistoriske perspektiver – men hele tiden ud fra et SVT-loyalt perspektiv. I samme kapitel præ-

senterer forfatteren to andre centrale præmisser for fremstillingen. Set ud fra en mediehistorisk betragtning er det nemlig vigtigt, at forfatteren selv gør opmærksom på, at han ikke har forsøgt at forholde sig distanceret til det, som han har undersøgt:

Mitt "uppspel" sker från en speciell plats. Jag är själv idrottsintresserad, och jag har inte försökt att förhålla mig distanserad till det jag studerar. Arbetsprocessen har bestått i en växling mellan kritisk distans och passionerad inlevelse. (s.17).

I forlængelse heraf er fremstillingen også blevet lagt an på at nå ud til en bredere læserskare end den akademisk interesserede, hvilket bl.a. betyder at forfatteren bevidst har undladt fortløbende at inddrage dokumentation, men i stedet for har henlagt det til en ganske omfattende bilagsdel sidst i bogen.

Förhoppningen är att boken kan läsas med tillbakablickande glädje af TV- och sportfantaster. Men förhoppningen är också att den kan säga något meningsfullt om den allt viktigare roll som televiserad sport spelar i den svenska kulturen. (s. 18).

Bogens opbygning skal således forstås i lyset af intentionen om at nå ud til en bredere læsergruppe. Bogen er struktureret ud fra to overordnede principper, idet en kronologisk og overvejende deskriptiv synsvinkel forsøges kombineret med en mere analytisk dybdegående og/ eller fortolkningsmæssig reflekterende synsvinkel. Men i fremstillingen skilles de ad og forfatteren præsenterer dem selv som 3 forskellige former for perspektiv på stoffet: normalfokus, indzoomning og udzoomning. Kombinati-

nen og adskillelsen af de forskellige synsvinkler sætter sig klarest igennem i bogens overordnede opbygning, idet bogen efter det indledende kapitel består af en kronologisk del (kap. 2-7), hvor udviklingen i tv-sporten behandles overvejende deskriptivt gennem en periodisering, og det følges af to kapitler (kap. 8-9), hvor der i det ene gås i dybden med udviklinger i produktionen af fodboldtransmissioner og i det andet sættes udviklingen i sportsdækningen ind i en overordnet samfundsmæssig og international sammenhæng. Endelig rundes bogen af i kapitel 10, hvor forfatteren diskuterer tv-sportens fremtidige rolle og de problemer, som tv-sporten i en public service forpligtet institution konfronterer i et felt med voksende økonomiske interesser.

Det absolutte tyngdepunkt i bogen ligger i de kronologisk strukturerede kapitler, hvor forfatteren på basis af SVTs egne program- og seerstatistikker, seening af programmer, interviews med nuværende og tidligere medarbejdere samt inddragelse af omtale af tv-dækningen i pressen får beskrevet centrale træk ved udviklingen af svensk tv-sport.

Udviklingen beskrives gennem 6 perioder, som på nær den første hver dækker et årti.

Beskrivelsen tager sit afsæt i kapitel 2: "Vägen til televiserad sport", hvor forfatteren med meget brede penselstrøg beskriver, hvorledes sport før svensk tvs opståen gennem mange år havde været genstand for dækning i de øvrige massemedier: aviser, magasiner, film, radio, samt udenlandsk tv. Pointen i kapitlet er at vise, at sport i mange år både nationalt og internationalt har haft massemediernes bevågenhed, og at der lå en række formidlingsmæssige, produktions- og samarbejds mæssige erfaringer, som svensk tv havde mulighed for at tage afsæt i – men kun i begrænset omfang ser ud til at have benyttet sig af. Den primære årsag til at svensk tv begyndte at dække sport, var at sportens begivenheder bød sig til som tilgængeligt og populært stof – de mere principielle kulturpolitiske diskussioner om sportens rolle i en public service-stations programudbud, ser ikke ud til at have fundet sted. Forfatteren synes dog sidst i kapitlet at stå tilbage med et par løse ender, når han forsøger at forklare hvorfor sporten påtrods af stoffets lave kulturelle status alligevel kom til at indgå som en del af svensk tvs programindhold fra starten. Kan det tænkes, at Radiotjänst, ligesom det var tilfældet i Danmarks Radio, bevidst kalkulerede med at inddrage mere populært stof i det nye dyre medie for simpelt hen at få flere til at anskaffe sig et tv-apparat og ad den vej få fjernsynsvirksomheden til økonomisk at hvile i sig selv?

I de efterfølgende kapitler bliver tv-sportens tilblivelse og efterfølgende konsolidering beskrevet i et

kombineret institutions- og programhistorisk perspektiv. Kapitlet "TV-sporten søger sin form" belyser således minutøst hvorledes redaktionen blev etableret, de ledelsesmæssige forhold faldt på plads og hvordan man i perioden 1954-60 gradvist fandt sin form i takt med at man fik etableret en fast skabelon for hvilke nationale og internationale begivenheder, som man ville dække i løbet af året. Der redogøres meget tæt for hvilke begivenheder, som blev dækket i de første år, hvilke kommentatorer, som man efterhånden fandt ud af at benytte, samt hvilke bestanddele programmerne bestod af. En af kapitlets mest interessante bidrag er inddragelsen af udvalgt presseomtale af tvs sportsdækning. Her synliggøres en meget veludviklet refleksion i den del af offentligheden, som tv-anmeldere og sportsredaktører udgør, over det nye visuelle medies formidlingsmæssige muligheder og begrænsninger.

Den meget substantielle beskrivelse rummer et væld af nyttige og interessante informationer om både institutionshistoriske og programhistoriske forhold. Kapitlet byder på en detaljeret gennemgang af Sveriges Radios dækning af VM i fodbold i Sverige i 1958, hvor stationen blev sat på sin hidtil mest krævende produktionsopgave. Den tidlige udfordring med at dække så stor en begivenhed i direkte og forskudte udsendelser til potentielt 100 millioner seere gav stationen nogle uvurderlige produktions- og erfarings, som man har trukket på i mange år.

Endelig vil jeg fremhæve kapitlets fokusering på kommentatorfunktionen, som er en ret underbelyst, men meget central rolle i sportstransmissioner. Her synliggør forfatteren via presseomtalen og interviews på fremragende og meget substantiel vis, hvorledes det nye billedmedie satte helt nye rammer op for kommentatoren.

Et principielt problem ved kapitlet (og resten af den kronologiske fremstilling) er, at forfatteren overvejende baserer sin fremstilling på en gennemgang af hvilke store nationale og internationale begivenheder, som redaktionen gradvist fandt ud af var tv-egnede, og man derfor ville transmissionsdække. Dette snit er relevant men kunne godt fortjene en mere indgående diskussion. Det valgte begivenhedsperspektiv er begrundet med, at det er de store begivenheder, som har vakt særlig opmærksomhed hos publikum, idet de har påvirket dagligdagen og dækningen har sat store seer-rekorder.

Konsekvensen er, at en stor del af de begivenheder, som bliver defineret som en af svensk tv-sports traditioner, er internationale begivenheder, som er blevet udbudt over Eurovisionen og produceret af andre landes tv-stationer. Man kan vel derfor godt diskutere, hvorvidt det siger noget specielt om

svensk tv-sport, at SVT sendte det? Dette programmateriale har været let tilgængeligt og relativt billigt, og svensk tv har kun i begrænset omfang sat sit eget produktionsfingerstryk på det. Der har altså også været en del pragmatiske begrundelser for valg af bestemte begivenheder og stofområdet har af økonomiske årsager siden tvs barndom både i Sverige og i andre lande i høj grad været præget af en stærk international orientering. Dette forhold fremstillingen sig desværre ikke til.

Hvis man vil belyse tv-sportens formidlingsrolle i en kulturpolitisk forpligtet public service-station er rutinedækningen af sporten – herunder den nationale sport – mindst ligeså central som dækning af store internationale begivenheder. Netop set i lyset af det nationale og kulturelle perspektiv ville en analyse af SVTs dækning af svensk idræt med hensyn til gener og alsidighed også have været særdeles relevant. En dækning, som antageligt har fundets sted via de ugentlige magasinprogrammer, som Radiotjänst allerede udviklede og sendte fra 1957-58.

Det efterfølgende kapitel: ”Verkligheten tränger sig på” (1961-1969) beskriver en periode præget af både programmæssig konsolidering men også fremkomst af nye konflikter. Ligesom i det foregående kapitel er der overvejende tale om en kronologisk struktureret beskrivelse af udvalgte store internationale begivenheder, som svensk tv-sport dækker i disse år. Der sættes dog især fokus på de begivenheder, hvor samfundsmæssige udviklinger, som f.eks. den voksende politiske bevidsthed internationalt og i det svenske samfund, og commercialisering, har sat sit meget tydelige fingerstryk på begivenheden og svensk tvs dækning heraf. Gennemgangen af f.eks. dækningen af Olympiske Lege fra Innsbruck og Tokyo i 1964, viser hvorledes sportsbegivenheder via tv-teknologien er på vej til at udvikle sig til globale begivenheder. Og gennem en glimrende beskrivelse af forløbet op til dækning af VM i ishockey i Wien 1967 vises det, hvorledes den internationale sports fremvoksende commercialisering genererer en række konflikter mellem EBU, som på vegne af medlemsinstitutionerne havde fastlagt en række faste regler for reklame i forbindelse med transmissioner, og det internationale ishockeyforbund. For SVT, som qua den nationale interesse for netop ishockey, var særlig presset af konflikten betød den et længere forhandlingsforløb, hvor rettlighedspriserne steg og eksterne parter fra de svenske dagblade blandede sig.

I sidste halvdel af kapitlet bliver der sat fokus på den politisering, som sporten op gennem det 20. århundrede gentagne gange er blevet genstand for og også svensk tv-sport derfor bliver hvirvlet ind i.

Når 1969 bliver et skæringspunkt i periodiseringen hænger det bl.a. sammen med, at SVT i 1969 begyndte at konkurrere med sig selv, og for tv-sporten medførte det store organisatoriske forandringer. Man fik ny ledelse, en del flere stillinger, skulle producere mere og rekrutterede i årene umiddelbart efter en del nyt personale. Dette beskrives indledningsvist i kapitel 5 ”Sverige står stilla” (1970-1980). Men som forfatteren også må notere sig i opsamlingen, ser det ikke ud til at have haft synderlig stor betydning for den redaktionelle linje. Ellers er også dette kapitel en kronologisk gennemgang af dækning af centrale internationale begivenheder som f.eks. Olympiske Lege, og VM i ski i Falun. Kapitlet byder dog på en væsentlig afvigelse fra begivenhedsfokuseringen idet det rummer en beskrivelse af programmet *Tipsextra*, som startede i 1969. Programmet, som var et resultat af fælles rettighedsforhandlinger i Nordvisionssamarbejdet, blev lanceret i forbindelse med den nye kanalstruktur og blev en institution på svensk tv i de næste 27 år. Undervejs gennemgik programmet en række kvalitative forandringer i retning af det mere familie- og underholdningsorienterede – som godt kunne have for tjent en mere indgående beskrivelse.

I stedet for samles opmærksomheden om en gennemgang af de store internationale sportspræstationer, som svenske sportsfolk stod for i perioden og som SVT formidlede til det svenske folk. Beskrivelserne af OL-dækningen rummer meget tætte beskrivelser af periodens svenske sportslige triumfer og kommentatorernes bidrag til oplevelsen. De giver således den svenske læser godt stof til at genopleve nogle af periodens oplevelsesmæssige højdepunkter. Årtiets to dominerende sportspersonligheder, Ingemar Stenmark og Bjørn Borg, har utvivlsomt haft stor betydning for interessen for svensk tv-sport. Men fremstillingen lider i dette kapitel under en tendens til at sammenblende det sports- og tv-historiske perspektiv. Den passionerede sportsfan vinder over den analytiske mediehistoriker, hvilket antageligt vil tiltale den almene læser, men set fra en mediehistorisk synsvinkel får det de principielle pointer til at fortone sig. Måske fordi der reelt ikke skete de store mediemæssige forandringer i denne periode?

Set fra en mediehistorisk – og mere akademisk – betragtning er de to efterfølgende kapitler: ”Commercialisering og konkurrence” (1981-1991) og ”TV-sporten söker åter sin form” (1992-2001) noget mere interessante, da tv-sporten i løbet af 80’erne og 90’erne gennemgik væsentlige forandringer. Dette beroede først og fremmest på, at sporten i begyndelsen af 80’erne for alvor gik ind i en commerciali-

sering. Dette kom til udtryk i en tiltagende reklame-eksponering, stigning i rettighedspriserne, en vækst i selve sportssystemet, hvor begivenhederne voksede og nye kom til – overvejende af kommercielle grunde. Og i samme periode begyndte public service-tv at konfrontere en ny konkurrencesituation.

Selvom man også i dette kapitel får en opsamling på diverse svenske sportslige triumfer på tennisbaner og skiløjper verden over fokuserer kapitlet på en række principielle klager over tv-sportens programmer bragt op i Radionämnden. Klager, som varslede, at den hidtidige redaktionelle linje ville komme under beskyldning i fremtiden. Først og fremmest drejer det sig om klager over de reklamer, som sportens begivenheder og personer nu i stigende omfang eksponerede, men som fortsat var bandlyst i public service-tv, hvis de på nogen måde kunne undgås. Selvom der tidligere havde været klager af samme art var det først i begyndelsen af 80'erne, at Radionämnden gav klageren medhold i at SVT havde medvirket til unødvendig eksponering af kommercielle interesser på tv. Dette var et vigtigt signal til redaktionen om at skærpe sine vurderinger af, hvornår et indslag eller dele af en begivenhed fik andet end nyhedsmæssig karakter. I samme årti blev redaktionen også indklaget for Radionämnden for den kønsmæssige skævvridning i dækningen og for at dække idrætsudøvere, som var blevet sortlistet af FN's Center Against Apartheid. Med andre ord blev den redaktionelle linje igen inddraget i den aktuelle politiske dagsorden, idet de herskende sportsjournalistiske nyheds- og kvalitetskriterier kolliderede med en stærk politisk dagsorden i det omgivende samfund. Endnu engang var det redaktionens insisteren på at adskille sport og politik, som blev anfægtet og i forlængelse heraf fik krav om indførelse af mere traditionelle journalistiske kriterier ørenlyd. Også selvom man indirekte havde imødekommet dele af kritikken ved i samme årti at ansætte flere kvindelige medarbejdere – dog uden syndelig indflydelse på de programmæssige prioriteringer.

Med TV3s fremkomst blev SVTs monopol brudt og allerede fra 1988 blev det tydeligt, at nye tider var i vente. Den nye konkurrent gik ind i konkurrencen på sportsområdet og opkøbte rettighederne til nogle af de store internationale begivenheder, som ellers havde udgjort en del af ryggraden i SVTs dækning og som grundet svensk sportslig succes havde stor national interesse: ishockey og tennis.

Konkurrencen skulle blive forstærket ganske væsentlig i 90'erne og det affødte en del forandringer i dækningen. Med ansættelsen af en ny chef i 1991 fik redaktionen da også en person, som kunne matche de nye tider. Den nye chef, Bo Gentzel, havde stor journalistisk erfaring i SVT på radio og tv, men

en meget vigtig kvalifikation var, at han i en længere periode havde været marketingschef for Adidas og derfor havde gode kontakter til de store idrætsforbund. Kontakter som kunne udnyttes i den nye intensiverede konkurrence på rettighedsmarkedet.

90'erne bød ydermere på et internationalt gennembrud for svensk fodbold, der på lang sigt banede vejen for to programmæssige nyskabelser: et specialmagasin om fodbold, *Fotbollskväll* i 1993 og en helt ny form for intensiv og omfattende dækning af kampene ved VM i fodbold i USA 1994.

Men konkurrencen og sportens kommercialisering satte skub i de mest markante forandringer: der kom flere kvindelige sportsjournalister – og de kom ind på mændenes hidtidige domæner: kommentatorposten. Og de kvindelige idrætsudøvere fik større bevågenhed i dækningen. Endelig bød 90'erne på fremkomst af en skærpet nyhedsorientering og en række dokumentarprogrammer, som til forskel fra tidligere kritiske programmer i 70'erne nu blev til på initiativ af SVTs egen sportsredaktion. Det interessante – som vi dog desværre ikke får nogen forklaring på – er at de nye programmer ikke ser ud til at være decideret kritiske.

Efter denne omfattende gennemgang af udviklinger i SVTs sportsdækning som helhed følger i kapitel 8 en tættere analyse af udviklingen af tv-sportens kvantitativt set altdominerende genre: sports transmissionen. Formålet med denne 'indzoomning' er at belyse hvorledes medieringen af en sportsbegivenhed til en tv-begivenhed både er undergået en del forandringer men også har fastholdt en række genkommende træk igennem 50 år. Som eksempel materiale bruges dækningen af VM i fodbold fra 1958-1998, men der refereres også til andre begivenheder. Kapitlet rummer en række væsentlige diskussioner og informationer om de mangeartede overvejelser, som gennem tiderne har knyttet sig til denne transformation af et stykke virkelighed til en tv-tekst. Ikke blot kan man konstatere en forandring over tid. Der er også nationale forskelle i de visuelle fremstillingsformer, hvilket både er kulturelt og praktisk, teknisk begrundet. Alt i alt rummer kapitlet en række meget generelle betragtninger men også specifikke oplysninger om både den visuelle del af medieringen og kommentatorrollen. Men bogens ellers bærende nationale SVT- perspektiv glider bort, fordi vi ikke får et mere nuanceret eller samlet bud på en særlig svensk æstetik. Dette hænger igen sammen med, at eksempel materialet, VM i fodbold, er store begivenheder, som netop er internationale produktioner, hvor SVT 'kun' bidrager med studie-, ENG- og kommentatordelen. Kapitlet har set under ét lidt svært ved at holde et analytisk fokus, hvilket

kan synes lidt ærgerligt, når man i bilagsdelen finder et righoldigt analytisk materiale, som slet ikke bliver udtømt.

Bogen rundes af i de to sidste kapitler, hvor tv-sportens udvikling først sættes ind i et bredere samfundsmæssigt perspektiv. I et meget bredt anlagt kapitel 9 beskrives centrale internationale udviklinger i forholdet mellem sport og tv, ligesom sportens og tvs generelle kulturelle betydning tages op. I denne 'udzoomning' bliver bogens bagvedliggende populærkulturelle perspektiv ligeledes ekspliciteret i et forsøg på at etablere en forbindelse mellem fremstillingens hidtidige mikroniveau og et makroniveau. Det er helt centrale emner som f.eks. rettighedsproblemet, kommerialiseringen af sport og medier, tvs rolle som konstruktør af national identitet, som her tages op. Men da der ofte refereres til netop internationale udviklinger bliver det lidt uklart i hvort stort omfang disse har sat sig igennem i Sverige. Både medie- og sportsverdenen er i en vis udstrækning underlagt internationale udviklinger – men at sætte lighedstegn mellem f.eks. den olympiske bevægelses kommerialisering og svensk idræt som helhed går vel næppe an?

I en vis forstand råder forfatteren i kapitel 10 bod på nogle af de mangler, som jeg har hæftet mig i det foregående. Afslutningsvist samles der her op på det historiske forløb ved at diskutere public service-tvs fremtidige muligheder og forpligtelser på tv-sportens område. Her pointeres netop vigtigheden af rutinedækningen, hensynet til alsidighed, balancen mellem det brede og det smalle etc. Der gribes således fat i sportsorganisationernes lidt forældede opfattelse af tv-sportsredaktionen som et PR-agentur for deres idræt, og medarbejdere fra tv-sporten argumenterer for en mere selvstændig redaktion, som har egne, professionelle kvalitetskriterier. Dernæst tematiseres sportsredaktionens specielle status og kultur på SVT, og det pointeres meget præcist, at konkurrencesituationen nødvendiggør et samarbejde både internt i organisationen og med eksterne parter. Tv-sporten indgår i en helt ny mediemæssig og idrætslig kontekst, hvor samarbejde med andre tv-kanaler, andre medieplatforme og ikke mindst med sportsorganisationerne er en nødvendig-

hed. Det sætter sit direkte fingeraftryk i dækningen, hvilket bla. fremgår af nyskabelsen fra 1993, fodboldmagasinet *Fotbollskväll*, som primært blev til efter pres fra det svenske fodboldforbund under rettighedsforhandlingerne. Selvom det kun er fodbold- og ishockeyforbundet, som har så stærk en forhandlingsposition, siger det en del om det nye samarbejds-klima.

På baggrund af redaktionens bredde og medarbejdernes forskellige holdninger til skismaet mellem underholdning og journalistik, ender forfatteren dog ud med at udtrykke tillid til redaktionens samlede evne til at håndtere udviklingen. Det beror ikke mindst på netop fremkomsten af sportsdokumentaren i 90'erne. Netop deres analytiske og kulturelle tilgang repræsenterer det, som han ser som kernen i public service; ”Att gi människor medierade upplevelser som säger något betydelsefullt om mänskligt liv och om de förhållanden under vilka livet utspelar sig.”

Som det helst skulle være fremgået undervejs er dette en absolut læseværdig bog, som ikke mindst grundet sin informationsrigdom er en sand guldgrube. Forfatteren forsøger at holde mange bolde i luften undervejs, idet han inddrager mange perspektiver og tager afsæt i en ganske omfattende empiri. Denne nuancerede tilgang bliver måske også bogens svaghed. Det indlevende sportshistoriske perspektiv har i nogle passager en tendens til at vinde over et mere analytisk mediehistorisk perspektiv. Det betyder bl.a. at omtalen af begivenheder kommer til at fylde meget. Hvilket jo er helt i overensstemmelse med forfatterens egne intentioner! Men set ud fra et mediehistorisk perspektiv betyder denne strategi, at der er udviklingsmæssige pointer, som ikke bliver trukket skarpt nok op, da de har en tendens til at forsvinde i materialerigdommen eller forfatteren har for travlt med at komme videre til næste begivenhed.

*Kirsten Frandsen
Institut for Informations- og
Medievidenskab
Aarhus Universitet*